

Сардак Сергій Едуардович

доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки та управління національним господарством факультету міжнародної економіки Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

РОЗДІЛ 10. ГЛОБАЛЬНА ЕКОНОМІКА ЯК ПРОГНОСТИЧНА РЕАЛЬНІСТЬ

10.1. Розвиток економічних систем.

10.2. Глобальні фактори спрямування суспільного розвитку.

10.3. Напрями позитивного розвитку глобальної економіки.

10.1. Розвиток економічних систем.

Дослідження питання розвитку глобальної економіки вимагає ґрунтовного й усебічного розгляду в межах системного підходу. Формування уявлення про системи бере свій початок ще в античності, а з середини 20-х років ХХ ст. термін “система” стає одним із ключових філософсько-методологічних і спеціально-наукових понять, а наприкінці 1960-х – початку 1970-х років в англійській і російськомовній філософській та системній літературі почав використовуватися термін “системний підхід”, у якому зазначалась доцільність дослідження об’єктів як систем [1].

Структуру системи людської життєдіяльності можна розкрити за різними вимірами глобального середовища: природний вимір (з точки зору складу та застосування ресурсів і процесів на певній території виокремлюють природні системи); біологічний вимір (з погляду життя, перебігу життєвих процесів, закономірностей розвитку організмів визначають біологічні системи); технічний вимір (передбачає розгляд технічної системи згідно з можливостями створення певного продукту із ресурсів за допомогою виробничих процесів); економічний вимір (розгляд економічної системи з позиції раціональності використання ресурсів і здійснення процесів виробництва, розподілу, обміну та споживання); соціальний вимір (згідно з реалізацією духовно-культурних потреб і забезпечення справедливості розподілу ресурсів і процесів ідентифікують соціальні системи); управлінський вимір (з точки зору владного впливу на ресурси і процесів досягнення визначених результатів розглядають управлінські системи) [2].

Цей підхід зумовлює виникнення складних характеристик людської життєдіяльності та виокремлення складних систем, наприклад, соціально-економічних, економіко-управлінських, природо-технічних тощо.

Економічні системи розвиваються на різних управлінських рівнях, формуючи певне середовище: особистісний рівень (індивідуальне середовище людини, сімейне середовище, індивідуально-групове середовище); мікрорівень (наносередовище робочого місця, субмікро-середовище виробництва, середовище організації, зовнішнє середовище прямої дії); мезорівень (мезосередовище, що охоплює ринки, галузі та регіони); макрорівень (макросередовище країни); глобальний рівень (субрегіональне середовище континенту, регіональне середовище континенту, мегасередовище світової економіки, метасередовище планети Земля, космосередовище Всесвіту) [3].

Розвиток – це вищий тип руху, зміни матерії і свідомості, перехід від одного якісного стану до іншого, від старого до нового; незворотна, спрямована, закономірна зміна. Природа і механізми розвитку й досі постають предметом постійного наукового пошуку через суперечливість витоків Світу і складність його структури. Узагальнено, з погляду технологічного способу виробництва виділяють доіндустріальний,

індустріальний, постіндустріальний розвиток; за критерієм панівних у суспільстві матеріальних або духовних цінностей розглядають доматеріальний, матеріальний, постматеріальний; у вітчизняній економічній науці існують дві періодизації економічного розвитку – за критерієм ступеня товаризації виробництва (дотоварна економіка, товарна (ринкова) економіка, посттоварна економіка) та за критерієм панівної форми власності (первіснообщинна, рабовласницька, феодальна, капіталістична й соціалістична економіка); у функціональному аспекті виділяють три типи економічного розвитку: екстенсивний, інтенсивний, детенсивний; у процесі економічного розвитку система переходить від однієї стадії чи етапу до іншої (наприклад, від нижчої стадії капіталізму до вищої), або від одного стану (наприклад, доіндустріального чи аграрного) до іншого (індустріального) [4]. Враховуючи, що розвиток базується на циклічних явищах, у наукових публікаціях значна увага приділяється життєвому циклу економічної системи – часу її існування у середовищі [5].

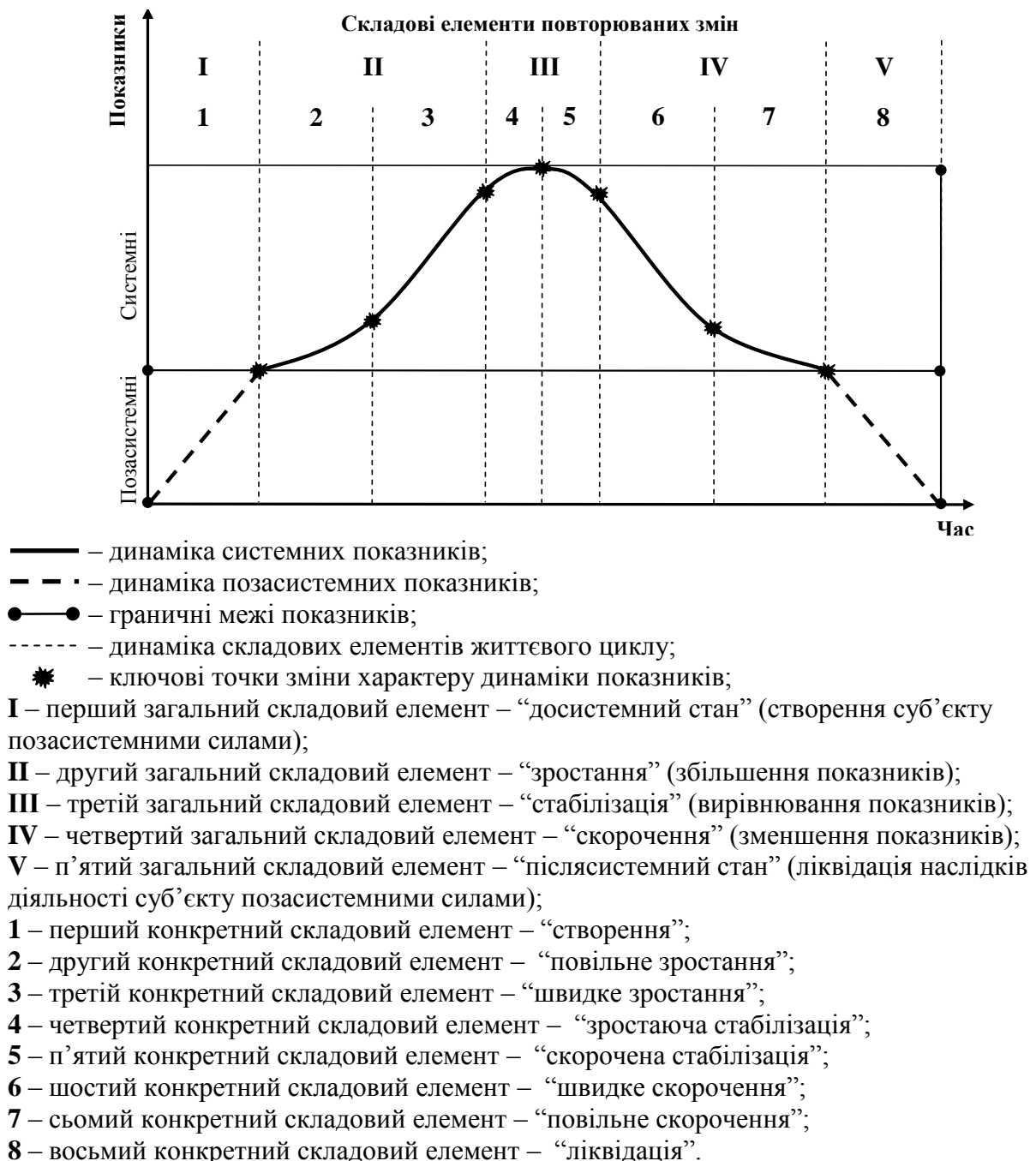

Рис. 10.1. Загальна схема структури життєвого циклу економічної системи [5]

Спрямованість розвитку визначається у широкому (аналіз руху систем у просторі й часі) та вузькому (закономірності окремих питань господарської динаміки) значенні, і в економічній літературі наводяться три головні підходи до розвитку соціально-економічних систем [6, с. 83–84]. Перший підхід – прогресивно-поступальні зміни – пояснює ускладнення систем у вигляді якісного вдосконалення одних елементів та відмирання інших в односпрямованому прогресивному напрямі, який прийнято називати “стрілою розвитку”. Другий підхід – циклічний характер руху систем – відзначає, що поряд із поступально-прогресивним розвитком відбувається і регресивний рух не лише окремих елементів, а й цілих систем, що переживають стадії стагнації й занепаду, повернення до вихідного рівня і розвиток є однотипним циклом. Третій підхід розглядає розвиток як хвилеподібну структуру з безліччю переходів та критичних поворотних “міток біфуркацій”, у яких подальша еволюція часто невизначена, стохастична і недетермінована, що зумовлює непередбачуваність, нелінійність, неможливість у зв’язку з цим проектування.

Фактично розвиток відбувається, з одного боку, вимушено, а з іншого – внаслідок притаманних системі ознак і характеризується специфічним об’єктом, структурою, джерелом, формами, спрямованістю. Розвиток здійснюється циклічно і хвилеподібно за схемою: прогрес – стагнація – регрес, а історична практика свідчить, що невпинного, односпрямованого прогресу, лінійного розвитку в суспільстві не існує [6, с. 67–68]. У великих системах, таких як суспільство, цивілізація, ці три елементи можуть діяти одночасно, але з різною інтенсивністю у складових підсистемах. При цьому загальна лінія прогресивного розвитку може переплітатися зі змінами, які утворюють так звані тупикові ходи еволюції, або навіть спрямовані в бік регресу. Форма розвитку може бути еволюційною (поступові кількісні та якісні зміни) або революційною (стрибкоподібні кількісні та якісні зміни).

При цьому характеристика та оцінювання розвитку системи людської життєдіяльності передбачає необхідність урахування постійних трансформацій, які виникають через отримання певних “імпульсів” від її системного середовища, структури, управління, а також за рахунок суперечностей, потреб та інтересів. Термін “трансформація” означає перетворення, перевтілення, зміна вигляду, форми, властивостей чого-небудь [7, с. 47]. З позиції впливу на соціально-економічні системи, трансформацію можна визначити як процес заміни ознак одного господарського порядку подібними ознаками іншого порядку, наслідком чого є докорінне перетворення даної системи в цілому. Сучасні трансформаційні процеси у суспільстві набули безперервного характеру, маючи форми одиночно-локальних, функціональних і міжсистемних трансформацій, але при цьому вони є нелінійними. Трансформаційні механізми за характером посттрансформаційних змін системи поділяють на дві групи: адаптаційні механізми (не змінюють характерних ознак системи) та біфуркаційні механізми (змінюють характерні ознаки системи, внаслідок чого система припиняє своє існування). Окрім того, у контексті огляду розвитку системи людської життєдіяльності необхідно звернути увагу на наявність специфічного стану – “відпочинку” (бездіяльність, перерва, відпустка, ремонт, консервація, сон тощо) людини, групи осіб, організації, регіону.

Відповідно, загальний механізм розвитку економічних систем має складові елементи: механізм створення (побудова системи іншими суб’єктами та системами); механізм функціонування (який передбачає циклічне виконання функцій системи); механізм відпочинку (надає можливість регулювання у часі терміну існування системи); механізм трансформаційної адаптації (забезпечує збереження дієздатності системи за рахунок пристосування до змін, викликаних внутрішніми та зовнішніми факторами); механізм трансформаційної біфуркації (передбачає руйнацію та зміну системи внаслідок внутрішнього та/або зовнішнього впливу) [8, с. 78].

10.2. Глобальні фактори спрямування суспільного розвитку

Розуміння факторів, які обумовлюють спрямування суспільного розвитку є споконвічним прагненням наукової думки. На відміну від минулого, сучасне спрямування суспільного розвитку обумовлюється глобалізацією, що формує єдиний суспільний простір зі спільними, тобто глобальними факторами.

У ХХІ сторіччі спрямування суспільного розвитку визначається впливом глобальних факторів які зазнають перманентної трансформації – глобальні загрози, глобальні ризики, глобальні проблеми, глобальні виклики, глобальні тенденції та глобальні суб'єкти [8, с. 150-175].

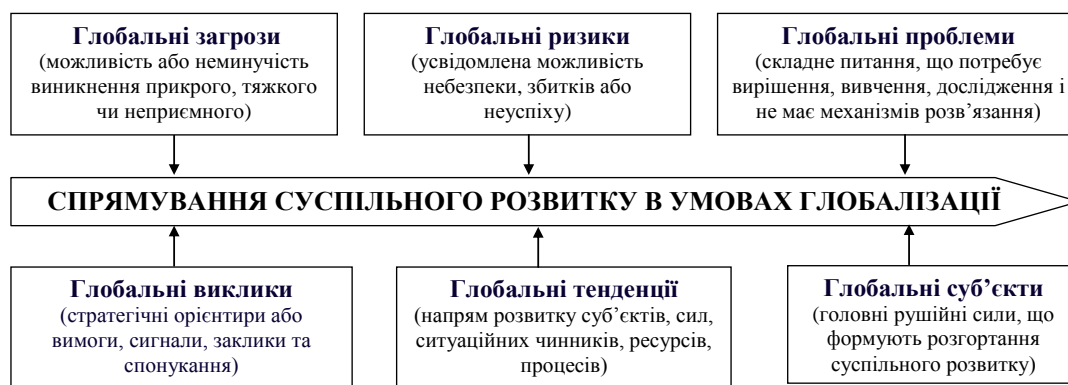

Рис. 10.2. Глобальні фактори спрямування суспільного розвитку [8, с. 153]

Глобальні загрози. У зв'язку з розгортанням глобалізаційних процесів почали формуватися глобальні загрози – небезпечні процеси, явища, ситуації, які шкодять або можуть заподіяти шкоду здоров'ю, безпеці, добробуту, життю усього людства і потребують усунення. За даними ООН, Всесвітньої організації охорони здоров'я, "World Economic Forum", "Transparency International", "Global Footprint Network", "International Energy Agency", "World Resources Institute", компанії British Petroleum, головними загрозами сталого розвитку людства є: глобальне зниження енергетичної безпеки (ES), порушення балансу між біологічними можливостями Землі й потребами людства в біосфері у контексті зміни демографічної структури світу (BB), наростаюча нерівність між людьми й країнами на Землі (GINI), поширення глобальних хвороб (GD), дитяча смертність (CM), зростання корупції (CP), обмеженість доступу до питної води (WA), глобальне потепління (GW), державна нестабільність (SF), глобальні зміни клімату й природні катастрофи (ND) [9].

Глобальні ризики. Глобальні ризики розглядаються як окрема категорія, але вона майже ототожнюється із глобальними загрозами. Слушним є трактування Світового економічного форуму, що глобальний ризик – це невизначена подія або умова, яка, якщо вона має місце, може викликати значний негативний вплив для кількох країн або галузей протягом найближчих 10 років [10]. За останні три роки п'ятірку найбільших глобальних ризиків відносять: зміни клімату (потепління), зброя масового ураження, водні катаклізми, великомасштабна неконтрольована міграція та цінові шоки пов'язані із ціною на енергоносії (зниження або підвищення ціни).

Геополітичні аспекти займають чільне місце серед глобальних ризиків. Глобальні ризики, вже не один рік залишаються значним фактором суспільного розвитку через їх вплив на економічну динаміку, в тому числі фінансові кризи. Мається на увазі, високе структурне безробіття і неповна зайнятість, також до цього додається глибока соціальна нестабільність. Глобальні ризики потенційно впливають на суспільство та вимагають захисту соціально-економічної сфери на перспективу.

Глобальні проблеми. Глобальні ризики та загрози призводять до виникнення глобальних проблем суспільного розвитку. Глобальні проблеми – це ті явища, питання,

ситуації, які: не зовсім зрозумілі, цікаві, актуальні, створюють складності або загрози, потребують розв'язання та врегулювання, а також не мають уніфікованих методик вирішення у світовому масштабі. Проблема за своїм змістом не є негативом, а постає лише явищем у розвитку, за рахунок якого проявляються протиріччя, нерозуміння, результати попередніх помилок, нераціональних або недалекоглядних рішень [11]. Суспільні проблеми класифікують за такими ознаками: за природою походження: генетично зумовлені, сформовані середовищем, штучні; за середовищем розгортання: природні, біологічні, технічні, економічні, соціальні, управлінські; за реальністю: реальні об'єктивні та суб'єктивні проблеми, віртуальні, псевдопроблеми; за сподіванням: очікувані та неочікувані; за загрозами: безпечні, небезпечні та катастрофічні; за можливістю подолання: вирішувані та невирішувні; за терміном наявності або впливу: тимчасові, поточні, короткострокові, середньострокові, довгострокові, стратегічні, постійні; за швидкістю настання або розгортання: повільні, швидкі та раптові; за терміном виникнення: споконвічні, минулі, сучасні, майбутні; за корисністю для суб'єкта: корисні, нейтральні та шкідливі; за наслідками або результатами: позитивні, безнаслідкові (або безрезультатні) та негативні; за сферою діяльності: продовольчі, сировинні, енергетичні тощо [8, с. 161].

До наявних глобальних проблем суспільного розвитку насамперед необхідно віднести: обмеженість знань про світобудову, витоки цивілізації, призначення і роль людини; відсутність дійових механізмів прогресивного розвитку людства; неможливість запобігання дисбалансам у демографічних, економічних, соціальних і управлінських процесах, які призводять до конфліктів і війн; негативний техногенний вплив на середовище системи людської життєдіяльності; нестача ресурсів; необхідність опанування і задіяння нових технологій [8, с. 159]. Один мільярд людей не має доступу до чистої питної води, 1,6 млрд осіб живуть без електроенергії, 3 млрд осіб позбавлені належних засобів санітарії; 20 % населення планети недостатньо харчується, а 1 мільярд осіб неписьменні; в умовах крайньої злиденності при доході менше ніж 1,25 дол. на добу у 2005 р. перебувало 1,4 млрд чоловік, а у 2015 р. їх кількість прогнозується на рівні 920-970 млн, практично кожна четверта дитина молодше п'яти років зараз відстає у вазі через відсутність їжі потрібної кількості і якості, брак води, відсутність санітарно-гігієнічних умов і медичних послуг, а також неправильне харчування і догляд; відмінність у прибутках між найбагатшими й найбіднішими країнами визначалася співвідношенням 72 : 1, троє найзаможніших людей Землі мають капітали, які перевищують статок 47 бідних країн світу, 475 найзаможніших осіб контролюють капітали половини всього людства, співвідношення між однією п'ятою найбагатшої й однією п'ятою найбіднішої частинами населення Землі досягло 1 : 75, розрив між найзаможнішою й найбіднішою групами людей на Землі за рівнем життя протягом останніх 20 років зріс майже в десять разів [9; 12-13]. Не існує сумнівів в тому, що міжнародне співтовариство переживає складні часи. Технологічний розвиток, економічне процвітання і культурна еволюція – всі ці глобальні аспекти розвитку суспільства, загострили нашу здатність вирішити багато з соціальних зол, які до сих пір існують. Цілий ряд інших серйозних проблем, таких як глобальні пандемії, незаконний обіг наркотиків та контрабанди людей продовжують створювати нові труднощі для урядів по всьому світу.

Глобальні виклики. Глобальна проблематика суспільного розвитку породжує формування глобальних викликів. Виклики – це стратегічні орієнтири, яких, з одного боку, вимушено, а з іншого – за власним бажанням хоче досягти та отримати людство; це – вимоги, сигнали, заклики та спонукання щодо здійснення певних заходів у сфері виробництва, розподілу, обміну та споживання у загальносвітових масштабах, що зумовлюють трансформаційні зміни [8, с. 168]. Виклики виникають, головним чином, із двох причин. По-перше, це невирішеність, загострення та збільшення кількості поточних проблем і загроз у суспільстві, що ускладнює якість людської життєдіяльності. По-друге, це прагнення людей поліпшити власний побут, продовжити свій рід та забезпечити гідне

майбутнє нащадкам. Тобто люди, з одного боку, вимушено, а з іншого – за власним бажанням визначають стратегічні орієнтири, яких хочуть досягти та отримати зиски.

Так, фахівці Всесвітнього економічного форуму виділяють 10 глобальних викликів, які вимагають співпраці людства: продовольча безпека та розвиток сільського господарства (прогнозується до 2050 р. 9 млрд. населення Землі, щоб їх прогодувати, треба виробляти на 60% більше їжі, для цього потрібно процвітання дрібних фермерів); економічне зростання та соціальна інтеграція (проблема в тому, що відновлення світової економіки після кризи наразі відбувається слабо та нерівномірно); зайнятість, звички та людський капітал – три рушійні сили формування майбутньої університетської освіти (у перспективі саме це формуватиме характер вищої освіти); безпека навколишнього середовища та ресурсів – вирішення проблеми зміни клімату; майбутнє світової фінансової системи – потрібні світові інститути у цій сфері, оскільки грошово-кредитна система нестабільна та підпадає під дію різних криз; майбутнє Інтернету – проблема злому сайтів та електронних скриньок, Інтернет назавжди змінив ставлення до безпеки інформації в усіх організаціях; гендерний паритет – забезпечення гендерної рівності, прав та можливостей жінок у країнах, що розвиваються; глобальна злочинність й боротьба з корупцією – один із шляхів вирішення проблем глобальної бідності; довгострокове інвестування, інфраструктура і розвиток – впровадження інновацій в інфраструктуру та промисловість, проведення різних експериментів у цій сфері; міжнародна торгівля та інвестиції – основні глобальні виклики у цьому напрямі за Китаєм, питання ставиться, як буде розвиватися економіка цієї країни на світових ринках [14].

К. Гельсдорф визначає глобальні виклики як будь-які тенденції, які мають потенціал для серйозних глобальних впливів і таким чином виникають певні гуманітарні проблеми, з якими будуть працювати світові гуманітарні організації. Також автор наводить перелік глобальних викликів: зміна клімату (підвищення температури побічно призведе до зникнення територій); бідність та соціальна нерівність (приблизно половина світового населення живе менш ніж на 1% від світового багатства); фінансова та економічна криза (спад темпів розвитку світової економіки призводить до збільшення бідності, безробіття, що призводить до підвищення попиту на гуманітарну допомогу країнам, що розвиваються); продовольча криза (більш ніж 1 мільярд людей в усьому світі страждають від голоду, 25 тис дітей помирають щодня від недоїдання, 2 мільярди людей в даний час страждають від мікро-дефіциту поживних речовин, до 2025 року виробництво продуктів харчування не буде в змозі збільшуватися на необхідні 50% у порівнянні з нинішнім рівнем, щоб йти в ногу із зростанням населення, отже продовольча криза буде продовжувати загрожувати життю та існуванню людей в усьому світі); дефіцит води (число людей, які не мають доступу до безпечної води зростає з-понад 1 млрд. до 2 млрд. осіб до 2025 року); енергетична безпека (попит на енергію зростає, що призведе до 2030 р. дефіцит енергоресурсів, геополітичне суперництво за енергоресурси, а також створить ще більші стимули до інвестування в поновлювані джерела енергії); міграція (постійно набирає обертів та створює виклики, як всередині країн, так і на глобальному рівні); зростання населення і демографічний зсув (прогнозується збільшення населення до 8 млрд. до 2025 року, що підвищить навантаження на глобальні ресурси і інститути); урбанізація (міське населення збільшиться вдвічі в Азії і збільшиться на 150% в Африці до 2050 р., що викличе величезні соціальні нерівності і ризики, як відчутні проблеми зі здоров'ям, недоїдання, безробіття і невисокі доходи, які представляють майже постійну загрозу для безпеки мільярдів людей); пандемії та інфекційні захворювання (за прогнозами будь-яка великомасштабна пандемія грипу може привести від 2 до 60 мільйонів потенційних смертей) [15].

Глобальні тенденції. Вищенаведені глобальні загрози, ризики, проблеми та виклики суспільного розвитку зумовлюють формування та розгортання глобальних тенденцій. Глобальна тенденція як напрям суспільного розвитку є тривалим процесом і основними сучасними глобальними тенденціями є: інтернаціоналізація, соціалізація, інтеграція,

дезінтеграція, урбанізація, регіоналізація, гомогенізація, транснаціоналізація, вертикально-інтегрована корпоратизація, тінізація, диференціація, поляризація, конфронтація, маргіналізація, фрагментація державної діяльності, загострення конкуренції, активізація інноваційної та інвестиційної діяльності, стратифікація суспільства, поглиблення міжнародного поділу праці у напрямках спеціалізації та кооперування виробництва, концентрація управління тощо.

Світ постійно трансформується і у майбутньому він буде відрізнятися від нинішнього світу. За результатами дослідження С. Сардака та В. Сухотеплого, найбільш суттєві зламні події почнуть відбуватися з 2030 р. коли Світ увійде у новий період глобальної динаміки розвитку людських ресурсів і суспільний розвиток відбуватиметься за ідентифікованими сценарними прогнозами в залежності від домінування спрямованості результатів творчої діяльності та чисельності планетарного населення [16].

За даними National Intelligence Council визначається, що розширення прав і можливостей індивідів і поширення влади між державами і від держав до неформальних мереж буде мати сильний вплив [17]. Цьому сприятиме збільшення частки Азії у світовій економіці і "демократизація" на міжнародному та національному рівні. Дві основні мегатенденції виділяються нині: демографічна (особливо швидке старіння); і ресурсна (зростаючі потреби в ресурсах які, у випадках їжі і води, може призвести до дефіциту ресурсів). Ці тенденції набуватимуть великих обертів найближчі 15-20 років.

Останнім часом однією з глобальних тенденцій виступає глобальна соціалізація [18]. Глобалізаційні та інтеграційні процеси, що відбуваються у межах національної економіки проникають в усі сфери життя, причому не лише в економіку, але й соціальний сектор. Головна мета посилення соціальної зорієнтованості країн світу, полягає в обмеженні й нейтралізації потенційно деструктивної (в соціальному контексті) природи ринку. Так, міжнародні відносини « нової Європи » формуються в процесі глобальної соціалізації, через яку ЄС свої установчі ліберальні норми в Центральну і Східну Європу. Передусім, соціалізація в Європі найкраще пояснюється як процес раціональної дії в нормативному узаконеній міжнародній ситуації.

Глобальні суб'єкти (актори). Наприкінці першого десятиріччя ХХІ ст. на спрямування суспільного розвитку в умовах глобалізації усе більший вплив здійснюють глобальні суб'єкти (актори). Під глобальними суб'єктами (акторами) розуміються: міжнародні організації, держави-лідери, регіональні економічні та фінансові організації, потужні ТНК, інституціональні інвестори (пенсійні та інвестиційні фонди, страхові компанії), великі міста, відомі особистості (найзаможніші власники, ієрархи релігійних конфесій, члени королівських родин, топ-менеджери великих компаній, впливові політики, провідні науковці, кримінальні авторитети, керівники орденів і товариств, а також відомі спортсмени, артисти, митці й інші особи, які мають багато влади у своїх руках та впливають на світовий розвиток) [8, с. 174]. Роль глобальних акторів є визначальною і поступово це постає актуальним питанням, яке обговорюється вченими. По-перше, глобалізація сприяла розвитку нових форм державної влади, здійснюваної новими глобальними акторами. Іншими словами, традиційне уявлення про публічну владу, яка пов'язана з державою і політикою не можуть бути просто перенесені в глобальну сферу. Що стосується глобальних акторів, це означає, що вони мають соціально-політичний вплив з точки зору здійснення публічної влади за межами своєї держави. По-друге, вчені довели важливу роль недержавних глобальних акторів в глобальній політиці та будівництві глобального суспільства. Також важливу роль відіграють і світові релігійні конфесії. Наприклад, держава-анклав Ватикан, яка є відображенням цивільної влади Святого престолу католицької церкви, має власну некомерційну планову економіку. Бюджет Ватикану складає 310 млн, а загальний капітал близько 1 трлн дол. США. Джерела доходів – у першу чергу пожертви католиків усього світу. Крім того, великі доходи приносить туризм (продаж поштових марок, ватиканських монет євро, сувенірів, плата за відвідини музеїв), а більшу частину робочої сили

(обслуговуючий персонал музеїв, садівники, двірники і так далі) становлять громадяни Італії. Послання пап мають важливого значення у спрямуванні глобальних тенденцій розвитку світової економіки (за рахунок понад мільярдного електорату вірян) й визначають спрямованість управління розвитком людських ресурсів за рахунок генерації ідей і їх упровадження у вигляді стратегічних орієнтирів, цінностей, пріоритетів тощо.

Роль глобальних суб'єктів у спрямуванні глобального розвитку доводиться статистикою. ТНК, контролюють понад 50 % світового промислового виробництва, 67 міжнародної торгівлі, понад 80 патентів і ліцензій на нову техніку, технології та ноу-хау, майже 90 % прямих іноземних інвестицій; переміщення лише 1–2 % маси грошей, що перебувають у їх володінні, цілком здатне змінити паритет національних валют; економічні можливості великих ТНК порівняні з ВВП середніх держав (ринкова капіталізація окремих ТНК перевищує 500 млрд дол., а щорічні обсяги продажів становлять 150–200 млрд дол.) [19]. Менше ніж 1 % корпорацій фактично являють собою ядро глобальної економічної гіперструктури, яка контролює половину світової економіки; капітал мільярдерів-власників у США складає 10 % ВВП, в Китаї – 2,6, в Росії понад 10, а в Україні – 37% [13, с. 27]. Наприкінці першого десятиліття XXI ст. налічувалося близько 82 тис ТНК, що мали 810 тис зарубіжних філій і завдяки 90 % обсягу прямих іноземних інвестицій у світі й вони суттєво впливали на стан національних економік [20]. Більш того, у 2012 р. загальна вартість активів ТНК зросла до 87 трлн. дол. (що на 15 трлн. більше світового ВВП), а зайнятість складала 72 млн. чоловік, що відповідає 2,2 % від загальної кількості працюючих у світі; серед 100 найбільших національних економік світу тільки 60 були економічно суверенними від ТНК (так, доходи найбільшої американської ТНК ExxonMobil, в якій зайнято всього близько 77 тис. чоловік, в 2012 р склали 453 млрд. дол., що було в 2,5 разів більше розміру ВВП України) [21].

10.3. Напрями позитивного розвитку глобальної економіки

Розвиток за своєю спрямованістю може бути різновекторним у рамках полярних меж – конструктивний-деструктивний, раціональний-нераціональний, результативний-безрезультатний, прогресивний-регресивний, корисний-шкідливий, стійкий-нестійкий, сталий-несталий, збалансований-незбалансований і т.д. Відповідно корегування спрямування суспільного розвитку в умовах глобалізації у позитивістському напрямі потребує: прийняття глобальних стандартів управління розвитком людських ресурсів, проектування нової світогосподарської системи, реформування системи глобальної інституалізації, інтелектуалізації та інформатизації суспільного простору, оптимізації міграційного руху людських ресурсів, удосконалення систем наддержавного і державного управління, оптимізації механізму міжнародного менеджменту та маркетингу, трансформації форм і методів міжнародного торгівельно-економічного обміну та співробітництва, поглиблення соціалізації економіки та гуманізації праці тощо [8].

У XXI ст. підвищується необхідність дослідження шляхів нівелювання впливу небезпечних факторів на суспільство тому, що до традиційно визнаного змісту глобальної проблематики, такої як небезпека руйнації планети, зміна природних умов, погіршення екології, забруднення навколишнього природного середовища, незахищеність людини, неможливість передбачення загрозливих явищ тощо, починають додаватися нові глобальні процеси, сформовані минулими та сучасними поколіннями (демографічні, міграційні, культурні, нестача ресурсів, диспропорції економічного розвитку країн, загроза глобальної війни, тероризм, проблеми розвитку людини, суспільна нерівність, поширення нових хвороб тощо). Але зараз наразі бракує дієвого інструментарію для подолання нагромадженої глобальної проблематики. У своєму нинішньому вигляді, традиційні світові інститути вже не здатні вирішити проблемні фактори, які вже постали перед світовою спільнотою сьогодні. Потрібен більш інтелектуальний альянс (об'єднання) між державними установами, приватними організаціями та суспільством.

Розглянувши теоретичні основи формування глобальної проблематики у суспільстві, можна констатувати, що вона формується внаслідок переважного впливу людського фактору (різні інтереси, різне бачення, небажання іти на поступки тощо), а заходи щодо оптимізації часто неефективні, недовговічні та зустрічають опір через їх примусовий характер. Це зумовлює необхідність побудови механізму їх вирішення, в основі якого мають стати заходи управління розвитком людських ресурсів.

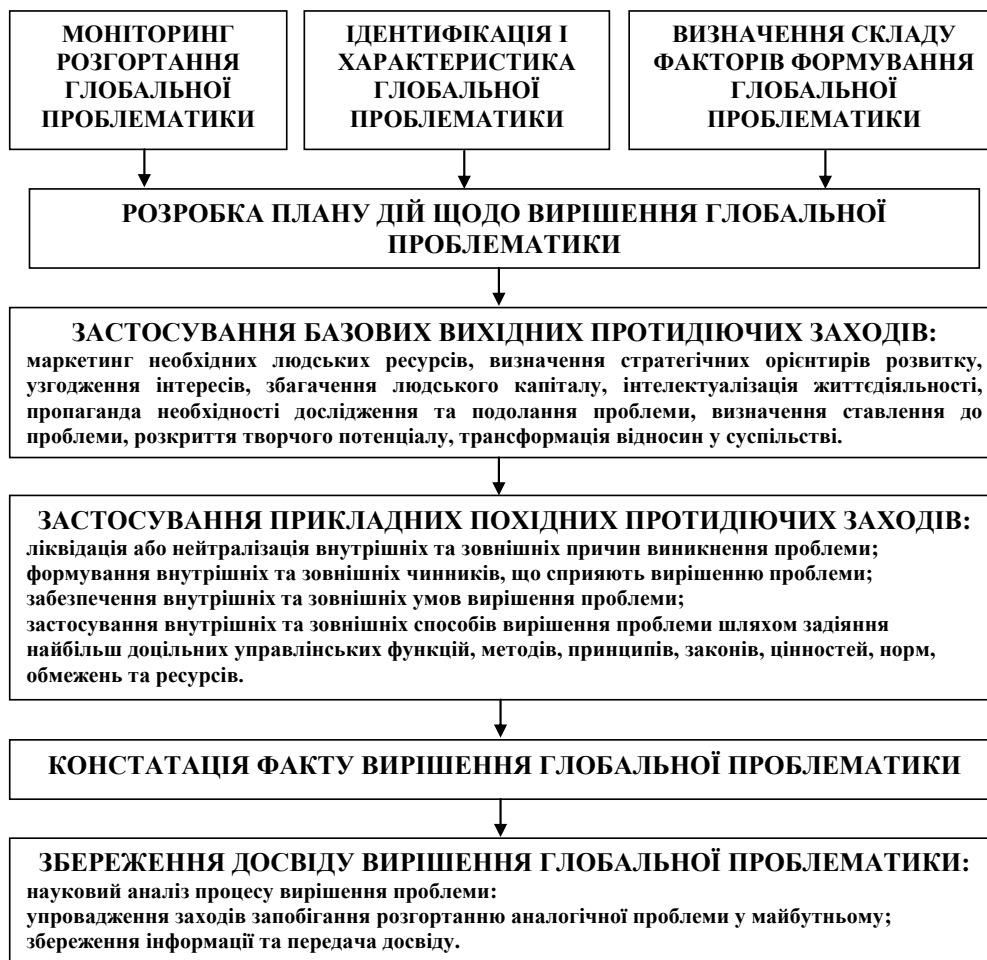

Рис. 10.3. Концептуальна схема механізму розв'язання глобальних проблем [8, с. 166]

На початку XXI ст., в умовах глобалізації, суспільство перебуває на межі переходу в новий формат розвитку, і зміст традиційних компенсаційних механізмів (моральність, культура, порядність, честь, гідність, обов'язок, патріотизм) за їх класичним тлумачним значенням стає дискусійним, розмитим, неоднозначним, невиправданим, застарілим та незрозумілим, що потребує раціонального, а не заполітизованого чи фанатичного пояснення і підтвердження у вигляді теоретичної та практичної площини розгляду. Саме тому для гуманізації, соціалізації, добропорядності, людяності та навіть для продовження існування людини на Землі постає необхідним досягнення позитивного соціально-економічного розвитку за рахунок поліпшення якості життя і досягнення споконвічних прагнень людини без шкоди навколишньому світу, що можливо досягти за рахунок запровадження концептуальних основ позитивного розвитку людських ресурсів (справедливість, повага, сумлінність) в усі складові системи життєдіяльності.

Уведення позитивістських основ у глобальне середовище людської життєдіяльності шляхом інформування, виховання, передачі знань, наставництва, пропаганди, оптимізації законодавства і т. д., активізує найкращі людські властивості (совість, гідність, взаємодопомогу тощо) та сформує нову глобальну систему координації розвитку людських ресурсів.

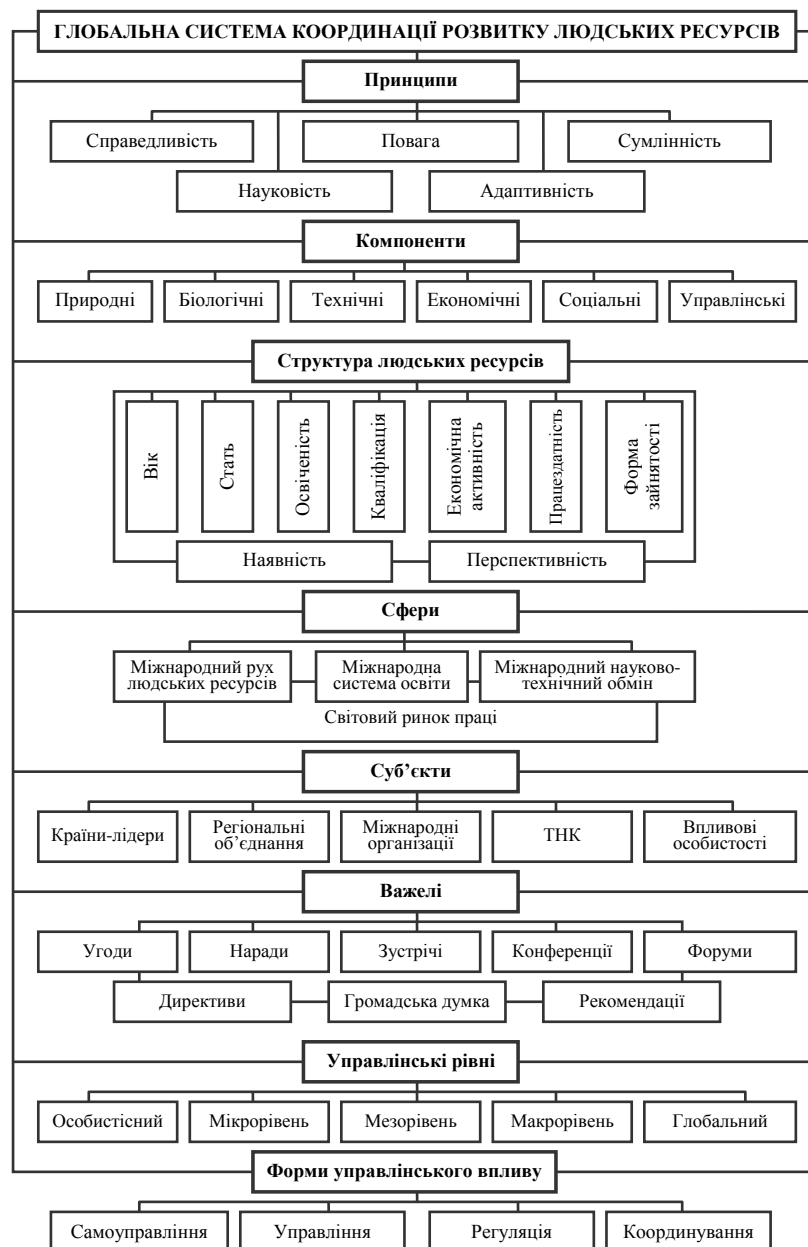

Рис. 10.4. Конфігурація глобальної системи координації розвитку і використання людських ресурсів [22]

Підсумовуючи, зазначимо, що початок XXI ст. характеризується власною проблематикою, появою нових умов людської життєдіяльності та зміною характеру суспільних відносин, що викликано формуванням єдиного спільного загальносвітового простору у сфері політики, економіки, науки, культури, виробництва тощо, тобто глобалізацією. Сучасні загрози, ризики, проблеми, виклики та тенденції, які ще декілька десятиріч тому були локальними й відмінними по регіонах, перетворилися на глобальні – загально-цивілізаційні й розвиток світової економіки постає цілковито залежним від глобальних факторів і потребує розробки та втілення оптимізаційних управлінсько-координаційних заходів у ключові елементи позитивного розвитку людських ресурсів (життєзабезпечення, рекреацію, задоволення, накопичення, репродукцію, творчість, передачу досвіду, благодійництво).

Список використаних джерел:

1. Блауберг И. В. Системный подход / И. В. Блауберг, Э. Г. Юдин, В. Н. Садовский // Новая философская энциклопедия : В 4 т. / состав. В. С. Степин и др. – М. : Мысль, 2001. – Т. III. – С. 559 – 560.

2. Сардак С. Е. Залежність трансформацій глобальних загальносуспільних систем від людського розвитку / С. Е. Сардак // *Держава та регіони*. – 2009. – № 6. – С. 192–196.
3. Сардак С. Е. Домінуючі форми управлінсько-регуляторного впливу на розвиток людських ресурсів у різнорівневих соціально-економічних системах / С. Е. Сардак // *Проблеми економіки*. – 2014. – № 4. – С. 418 – 423.
4. Башнянин Г. Економічний розвиток / Г. Башнянин, В. Загорський, С. Мочерний // *Економічна енциклопедія : у 3 т. / редкол. : ... С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.* – К. : Вид. центр Академія, 2000. – Т. 1. – С. 468.
5. Сардак С. Е. Життєвий цикл соціально-економічних систем / С. Е. Сардак // *Маркетинг і менеджмент інновацій*. – 2016. – № 1. – С. 157 – 169.
6. *Світова економіка : підруч.* / А. С. Філіпенко, О. І. Рогач, О. І. Шнирков [та ін.]. – 2-ге вид., стереотип. – К. : Либідь, 2001. – 582 с.
7. *Трансформаційна економіка : навч. посіб.* / В. С. Савчук, Ю. К. Зайцев, І. Й. Малий [та ін.] ; за ред. В. С. Савчука. – К. : КНЕУ, 2006. – 612 с.
8. Сардак С. Е. *Управлінсько-регуляторні аспекти розвитку людських ресурсів в умовах глобалізації : моногр.* / С. Е. Сардак. – Д. : Вид-во ДНУ, 2012. – 460 с.
9. *Аналіз сталого розвитку – глобальний і регіональний контексти : моногр.* / Міжнар. рада з науки (ICSU) [та ін.] ; наук. кер. М. З. Згуровський. – К. : НТУУ КПІ, 2010. – Ч. 1. Глобальний аналіз якості та безпеки життя людей. – 252 с.
10. *Global Risks Report 2016*. – Access mode : <http://reports.weforum.org/global-risks-2016/>. – Title from screen.
11. Арутюнов В. Х. *Філософія глобальних проблем сучасності : навч.-метод. посіб.* / В. Х. Арутюнов, В. М. Свінцицький. – К. : КНЕУ, 2003. – 90 с.
12. Білорус О. Г. *Глобальна перспектива і сталий розвиток: (Системні маркетингологічні дослідження) : моногр.* / О. Г. Білорус, Ю. М. Мацейко. – К. : МАУП, 2005. – 492 с.
13. *Глобальное экономическое развитие: тенденции, асимметрии, регулирование : моногр.* / Д. Лукьяненко, В. Колесов, А. Колот, Я. Столярчук [и др.] ; под науч. ред. профессоров Д. Лукьяненко, А. Поручника, В. Колесова. – К. : КНЭУ, 2013. – 466 с.
14. *World Economic Forum (2015) 10 global challenges*. – Access mode : <https://www.weforum.org/agenda/2015/01/10-global-challenges-10-expert-views-from-davos>. – Title from screen.
15. Gelsdorf, K. (2010). *Global Challenges and their Impact on International Humanitarian Action*. ОСНА, PDSB.
16. Сардак С. Е. *Періодизація та прогноз глобальної динаміки розвитку людських ресурсів* / С. Е. Сардак, В. Т. Сухотеплий // *Економічний часопис-XXI*. – 2013. – № 3-4. – С. 3 – 6.
17. National Intelligence Council (2012), *Global trends 2030: Alternative World*, NIC.
18. Sardak S. E. *Potential of economy socialization in the context of globalization* // S. Sardak, O. Bilskaaya, A. Simakhova // *Економічний часопис-XXI*. – 2017. – № 164(3-4). – С. 4 – 8.
19. Самофалов В. *Глобальний виклик транснаціональних корпорацій* / В. Самофалов // *Дзеркало тижня*. – 2009. – № 37. – С. 2–3.
20. Шабаліна Л. *Аналіз впливу транснаціональних корпорацій на економіку України* / Л. Шабаліна, М. Корнейченко // *Економіка*. – 2012. – № 3. – С. 59-64.
21. Кузнецов А. *Страна в объятиях транснационального капитала* / А. Кузнецов // *Foreign Affairs chronicles*. – 2013. – № 1. – С. 146-152.
22. Сардак С. Е. *Глобальна регуляторна система розвитку людських ресурсів : автореф. дис... д-ра ек. наук : 08.00.02* / Сардак Сергій Едуардович ; КНЕУ ім. В. Гетьмана. – К., 2014. – 34 с.